

УДК 327.341.1

**ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКОГО ШЛЯХУ В ЄВРОПУ**
**CHALLENGES OF GLOBALIZATION IN THE
HISTORICAL CONTEXT OF THE UKRAINIAN
WAY TO EUROPE**

Марченко С. Д.,

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри суспільних наук, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна, Житомир), e-mail: ssanny@bigmir.net, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3662-9826>

Marchenko S.,

Candidate of Historical Sciences Senior Lecturer of the Department of Social Sciences, Zhytomyr National Agroecological University (Ukraine, Zhytomyr), e-mail: ssanny@bigmir.net, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3662-9826>

Проаналізовано особливості історичного розвитку українських земель в загальноєвропейському контексті та досвід взаємодії української і європейської культур впродовж останнього тисячоліття. Визначено роль української еліти в інтеграційних процесах за умов глобалізації.

З'ясовано, що євроінтеграція в контексті вибору Україною стратегічного шляху розвитку є закономірним і необхідним процесом. Встановлено, що, зважаючи на можливі глобалізаційні загрози, перед українською елітою постає завдання виробити правильну стратегію інтеграції або мінімізувати негативні наслідки і в повній мірі скористатися перевагами цього процесу.

Ключові слова: інтеграція, глобалізація, загрози, Схід і Захід, Західна Європа, ЄС, цивілізація, культура, еліта.

The peculiarities of the historical development of Ukrainian lands in the pan-European context and the experience of interaction of Ukrainian and European cultures over the last millennium have been analyzed. The role of the Ukrainian elite in the integration processes in the context of globalization has been determined.

It has been found out that European integration in the context of Ukraine's choice of a strategic path of development is a natural and necessary process. Given the potential for globalization threats, the Ukrainian elite meet the demand of developing a sound integration strategy to minimize the negative impact and take full advantage of the process.

Keywords: integration, globalization, threats, East and West, Western Europe, EU, civilization, culture, elite.

Впродовж усіх років державної незалежності України в її політичних та наукових колах активно обговорювалось питання євроінтеграції в контексті вибору Україною стратегічного шляху розвитку.

Найвищі посадові особи України постійно заявляли про стратегічний курс держави в Євроатлантичну спільноту, про те, що «Ми – велика європейська держава», «У нашого народу європейські корені», «Ми завжди були в Європі» і тому подібне. Але що означає «велика європейська»? Якщо за площею території і географічним розміщенням – то так. Але чи ці фактори є визначальними в сучасній геополітиці? Навряд чи. Чи визначають вони необхідність здійснення євроінтеграційного курсу? І що означає інтеграція у Європу? Ці та інші питання вимагають обґрунтованих відповідей.

Інтеграція – це об'єднання діяльності організованих співдружностей людей в певних сферах, яке

базується на добрій волі, на втіленні їх бажань і устремлень, реалізації їх рішень.

В економічному аспекті євроінтеграція для України – це об'єктивний процес об'єднання виробничих і науково-технічних можливостей різних країн з метою підвищення ефективності виробництва та підвищення на цій основі рівня життя населення.

В політичному аспекті – це інструмент реалізації національних інтересів, розбудови правової та демократичної держави, функціонування громадянського суспільства в Україні відповідно до європейського зразку та зміцнення вітчизняних позицій на міжнародній арені.

У культурно-цивілізаційному аспекті — це шлях до активізації взаємообміну між українською та західноєвропейською гуманістичною культурами, одночасне становлення України як інтегрованої частини глобального суспільства, так і національної держави [5, с. 114].

Водночас, у процесі зближення України з ЄС неминуче діятимуть поряд з перевагами та потенційними можливостями певні негативні фактори і загрози. Усвідомлення неминучості певних загроз від цього процесу загострюється зважаючи на сучасні виклики глобалізації.

Якісні зміни, що сьогодні відбуваються у світі, свідчать про входження людської цивілізації в глобальну економіку, слідом за якою глобалізація охоплює інші сфери суспільного життя. Саме перетворення людства на єдину структурно-функціональну систему фахівці характеризують як процес глобалізації [6, с. 25].

Глобалізація — це якісно нове явище на нинішньому етапі розвитку людства. Воно пов'язане, з одного боку, з колосальним накопиченням капіталу окремими компаніями та країнами, що супроводжується переростанням цього капіталу в транснаціональний та його домінуванням над економіками багатьох країн і їх політичними можливостями. Глобалізація — об'єктивне явище, яке не залежить від волі окремих людей. Процеси глобалізації наростають і розповсюджуються із дедалі більшою швидкістю. Вони завжди мають економічну основу.

У світовому масштабі глобалізація означає більше, ніж потоки грошей, технологій, товарів і послуг. Це — зростаюча взаємозалежність населення Землі, це процес, що об'єднує не лише економіку, але і культуру, інформаційну сферу, технології та управління [3].

Термін «глобалізація» є найбільш вживаною категорією, що використовується для характеристики сучасних тенденцій розвитку світу. Він обґрунтовується і в політекономічних, і в культурологічних концепціях. Проте низка питань визначального характеру залишаються відкритими (глобалізація – процес, який включає альтернативи, різновариантність, чи однонаправлений; процес, який зберігає мозаїчність різних компонентів людства, чи веде до створення однорідної світоцілісності і т.д.), що свідчить про певну кризовість наукових досліджень глобалізації.

Зрештою, не дивлячись на певні науково-теоретичні проблеми, стрімкі зміни якісного характеру свідчать, що світова цивілізація втягується в різноплановий і різноманітний процес глобалізації. Глобалізація не лише змінює акценти і доміанти в суспільному мисленні, економіці, політиці, культурі, релігії і тому подібному, а й ставить небачені за об'ємом і глибинністю завдання перед усіма країнами. І від успішності відповідей на виклики глобалізації залежить місце і роль тієї чи іншої країни в майбутньому багатомірному і багаторівневому світі.

Питання інтеграції давно стало предметом аналізу фахівців різних галузей знань (економістів, політологів, істориків, культурологів, філософів, соціологів). Величезним є доробок українських економістів з цієї проблематики. Це дослідження А. Гальчинського, В. Гейця, П. Гайдучього, В. Мовчана, Т. Осташко та інших. Особлива увага у сучасних публікаціях з цієї проблеми акцентується на перспективах української євроінтеграції та її можливих наслідках [1; 3; 7]; на визначенні основних принципів інтеграції України в європейський економічний, політичний та соціокультурний простір [5]; на ставленні громадян України до ЄС [14].

В центрі уваги українських дослідників постають і проблеми глобалізації та їх вплив на Україну [2; 6].

Зважаючи на потенційні можливості і загрози для України від її євроінтеграції в умовах глобалізації, доцільним видається аналіз і врахування досвіду взаємодії України і Європи в історичному контексті. Тому метою даної роботи є окреслення деяких особливостей історичного розвитку українських земель в загальноєвропейському контексті та досвіду діалогу української і європейської культур, а також визначення ролі української еліти в інтеграційних процесах за умов глобалізації.

Особливістю сучасної цивілізації стала глобалізація. Переважна більшість фахівців різних галузей знань виділяють 10-15 процесів, які в наш час безпосередньо співвідносяться з глобалізацією: економічна експансія з боку транснаціональних корпорацій, інтернетизація, фінансова глобалізація, вестернізація, глобалізація військової присутності, ринку праці, злочинності та тероризму, соціальна поляризація та інші. Всесвітня масштабність та сутнісна об'єктивізація цих процесів безпосередньо зачіпають терени України, українське суспільство і по наростаючій входять в практику його життя.

Незаперечним підтвердженням глобалізаційних процесів у світі стала пандемія. По суті пандемія – це продукт глобалізації. Саме інтегрованість у світові процеси сприяла поширенню коронавірусу. В той же час вона продемонструвала неготовність європейської співдружності спільно і злагоджено реагувати на подібні глобальні виклики. Це не створило загрозу єдності ЄС, але Брюсселю доведеться врахувати уроки, які підніс усім COVID-19 і зайнятися розробкою узгоджених планів реагування на схожі надзвичайні ситуації.

Згідно з прогнозами Міжнародного валютного фонду (МВФ), 2020 рік стане найгіршим для світо-

вої економіки з часів Великої депресії в результаті пандемії коронавірусу. Заходи, вжиті владою по всьому світу для боротьби з поширенням вірусу — зокрема, обмеження на пересування в містах і авіапольоти, примусове закриття компаній — привели до зупинки торгівлі по всьому світу. Очікується, що в евірозоні економіка в цьому році скоротиться на 7,5%, в США — на 5,9%, в Японії — на 5,2%, у Великобританії — на 6,5%, а в Україні на 7,7% [9].

Чи зможе Україна, її державні структури і суспільство в цілому знайти відповідні рішення і вчасно, а головне ефективно зреагувати на ці «виклики» глобалізації?

Чи витримає Україна тиск глобалізаційних факторів і знайде гідне місце в сучасному калейдоскопічно мінливому світі?

З великою долею вірогідності можна відповісти, що самостійно наша держава цього не зможе зробити. Тоді виникає питання: «А з ким йти на зближення, блокуватися, щоб не лишитися в напівпериферійній чи периферійній зоні світової цивілізації?».

На ставлення громадян України до різних векторів інтеграції – європейської чи євразійської, вплинули Революція гідності, яка відстояла і утвердила європейський курс розвитку України, а також російська агресія, яка фактично зняла з порядку денного євразійський вектор інтеграції для України, оскільки він асоціюється громадянами з країною-агресором [14].

Тим паче, що шлях євразійської інтеграції Українська держава вже проходила, починаючи з угод Б. Хмельницького. Можна не сумніватись, що повторення буде не менш трагічним для наступних поколінь українців. Стосовно другого шляху, то тут виникає ряд глобальних запитань, які потребують історичного аналізу взаємодії Європи і України в минулі століття.

Взаємодія української культури з європейською має майже тисячолітню історію. Навіть у дискусії про місце України між Сходом і Заходом, яка тривала впродовж XIX-XX століть, мова йшла не про географічний Схід, а про впливи на українську культуру Візантії і Західної Європи. Тобто і «східний», і «західний» вплив – це був вплив європейський, адже під «Сходом» розумілася Візантія, яка і географічно, і цивілізаційно була частиною Європи, частиною середземноморської цивілізації. Лише в умовах розколу Римської імперії на східну і західну частину, а також розколу церковного почалося протиставлення «Сходу» і «Заходу», Константинополя і Риму, православ'я і католицизму.

В той же час слід зазначити, що українсько-європейський діалог культур, що тривав впродовж століть, абсолютно не заперечує наявність східноазійських, тюркських впливів на Україну. Тому дефініція «Україна між Сходом і Заходом» постає і в контексті визначення місця України між азіатським Сходом і європейським Заходом. Проте це не є темою даного дослідження.

На думку переважної більшості українських істориків Київська Русь за часів свого розвитку нічим не поступалася державам Західної Європи,

мала тісні різнопланові зв'язки як з країнами Заходу так і Сходу, як з Північною Європою так і з Візантією на півдні. Саме через українські землі пролягали транзитні торговельні шляхи з «варяг у греки» та з Західної Європи на Волгу, Булгарію і Хорезм. Проте в першій половині XIII ст. відбулися дві глобальні події, які вплинули на розвиток Київської Русі і на її взаємодію з Європою.

У 1204 році хрестоносці захопили і повністю пограбували Константинополь, що суттєво послабило позиції Візантійської держави. На думку хроніста Жофруа де Віллардуена в Константинополі хрестоносці, більшість з яких природа не обдарувала глибоким інтелектом, захопили найбільшу за розміром здобич з часів створення світу. Тільки франки та венеціанці поділили між собою суму в 215 тон срібла і близько 10 тисяч збруй [4, с. 15]. Саме після падіння Константинополя і передислокації здобичі в Західну Європу, остання і почала масово знайомитись з літературою Античного світу, яка стала інтелектуальним і духовним підґрунтям епохи Відродження.

А Київська Русь таку можливість не отримала, а власну втратила, продовжуючи перебувати в духовно-ідеологічному полоні християнських текстів та ідей.

Друга подія – відоме нашестя татаро-монголів, яке спустошило серцевинні князівства Русі, інші були обкладені непомірною даниною. Транзитні торгові шляхи знищені, внутрішній ринок різко звужений, економіка на тривалий час «завмирає», населення скоротилось. Цілком слушно В. М. Литвин в статті «Європа чи Євразія» підкреслив, що «перебування під Ордою гальмувало цивілізаційний поступ українських земель, які значно відставали від Західної Європи» [8]. До цього висновку необхідно додати, що ординство спричинило консервацію на тривалий історичний час аграрного коловоротного мислення з усіма його архаїчними особливостями.

А що ж Західна Європа? З XII століття починається інтенсивне зростання кількості міст, що були не лише якісно новими економічними і політичними утвореннями. Це був ментальний прорив від аграрної до промислової цивілізації. Міста «краяли» психологію, знищуючи у колишніх селян прив'язаність до обмеженого клаптика землі, успадкованого від прашурів, руйнували відчуття сільської общинності і кровного рідства. Людина поринала в комунікацію з масою незнайомих людей, вчилася бути прагматичною, раціоналістичною, відстоювати своє особисте «Я», формувати підприємливість.

Середньовічні міста, на відміну від, приміром, міст Римської імперії, були не політичними і адміністративними центрами, а виробничо-економічними і завдяки розвитку ремесел, торгівлі та цехової організації, закладали підвалини ринкової економіки. Міське самоуправління, виборність, союз більш-менш рівноправних громадян, об'єднаних спільними інтересами, які вони прагнули реалізувати, сприяли тому, про що вдало свідчило середньовічне прислів'я: «Міське повітря робить вільним».

Західноєвропейські міста постійно зростали кількісно, за виключенням періодів, коли країни охоплювали катаклізми, наприклад, мор, пов'язаний з масовим розповсюдженням чуми, яка скоротила населення Європи на третину. Скажімо у Флоренції у XIV ст. мешкало до 120 тисяч, в Лондоні – 80 тисяч. Кількість міських мешканців постійно зростала, переважно за рахунок селян, втягуючи таким чином в систему громадянських відносин все нові і нові маси людей і скорочуючи кількість населення, яке перебувало в полоні архаїчного землеробського мислення та способу життєдіяльності.

Стосовно українських міст, то вони були менш чисельними. У XIV ст. населення найбільших п'яти міст (Львів, Белз, Київ, Луцьк, Острог) нараховувало від 2 до 6 тисяч [11]. Практично мешканці українських міст перебували в полоні землеробського коловороту мислення і часового виміру, залежали від аграрного виробництва. Навіть надання ряду міст Магдебурзького права не дуже наблизило їх до європейського стилю життя. Поступово міста розвивалися, зростали і на середину XVII ст. десятків міст в Україні мали населення більше 10 тисяч. Найбільшими були Чигирин, Львів, Корсунь, Київ, Канів, Меджибіж [11].

У цей час (з XIV ст.) вплив Заходу на українську культуру здійснюється через Польщу (з 1569 року – Річ Посполиту), проте він обмежується Правобережною і Західною Україною (а згодом лише Західною Україною) починаючи з другої половини XVII – XVIII ст., коли Московська держава (Російська імперія) стала поширювати свою владу на українські землі. Незабаром Російська імперія почала активно імпортувати культуру із Заходу і західні цінності вже через Росію перекочували в її українські володіння.

В Європі XII-XIII ст. відбувається переміщення центрів освіти і культури з монастирів в університети. Перші університети виникли в Болоньї (1088 р.), Парижі (середина XII ст.), Оксфорді (1117 р.), Тулузі (1229 р.), Неаполі (1224 р.) та інших містах і за історично короткий проміжок часу їх кількість досягла 60. Слід зазначити, що університети були незалежними від влади міст, в яких вони виникали, перетворившись таким чином в центри європейського інтелектуального вільнодумства.

Всі спроби католицької церкви підкорити і припинити інтелектуальну еволюцію виявились марними і в Західній Європі виникає третя сила – інтелектуали, котрі по відношенню до влади почали грати роль моралістів і експертів, а до церкви – захисників незалежності світської класи.

Наслідком Реформації і Контрреформації стала поява в Західній Європі протестантизму, який став базуватись лише на Євангелії, що призвело до потужного виплеску творчої активності, появи ліберальної та діалектичної теології. А крім того, до обґрунтування економії, бережливості, націленості на накопичення багатств, до появи нового типу особистості капіталістичної епохи.

Саме в західноєвропейській політологічній думці виникають ідеї суверенітету народу (Ж.-

Ж. Руссо), розподілу і конституційного закріплення гілок влади (Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є), правової держави (І. Кант), громадянського суспільства (Г. Гегель) та цілий ряд інших, які в наш час стали повсякденною практикою життя більшості західноєвропейських країн.

Перший університет в українських землях було створено у 1661 р. (Львів), а інші – аж у XIX ст. (Харків, Київ, Одеса), проте західні впливи були відчутними тут і в попередню добу, хоча вони і неоднозначно сприймалися українською елітою. Як зазначив І. Шевченко, «До культурного наступу Заходу ці еліти почасти адаптувалися, почасти — зустріли його вороже. Їхню реакцію називають відродженням руської віри. Це знайшло свій вираз у полемічній літературі й створенні Острозької академії та Могиллянської колегії, а також інших шкіл, створених за їх зразками. Офіційно боротьбу зі, здавалося б, нездоланим Заходом українські еліти вели за грецьку віру своїх предків, на ділі вдаючись до тієї ж зброї, яка забезпечила Заходові його перевагу — до єзуїтської педагогіки, католицької ученості та католицького письменства» [13, с. 4].

Цей порівняльний історичний ряд можна продовжувати і визначати переваги чи недоліки, позитивні чи негативні наслідки взаємодії або перерваності взаємодій української та західноєвропейської культур. Проте важливою рисою українських культурних зв'язків з Європою в історичному контексті постає їх опосередкованість, брак прямого доступу до оригінальних джерел. Західні культурні цінності надходили в Україну через посередників: візантійська література потрапляла сюди переважно через Болгарію; культура контрреформації — через Польщу; класицизм в архітектурі — через Російську імперію. Тобто впродовж століть поставала необхідність виходу на прямий контакт із «Заходом», який сьогодні розуміється у широкому сенсі — як світ у цілому. Можливість встановлення таких безпосередніх контактів, аби не залишитися на периферії цивілізації, і в минулі століття, і тепер залежить від нашої еліти. Як свідчить аналіз української історії останнього тисячоліття, відсутність національної еліти, її слабкість або денационалізованість зумовили незавершеність більшості суспільно-історичних процесів.

- Після роздроблення Київської Русі не сформувалася сильна монархічна феодальна держава.

- Спроби Б. Хмельницького, І. Мазепи, учасників національно-визвольних змагань 1917-1921 років вибороти українську державу зазнали фіаско.

- Наміри Б. Хмельницького започаткувати династичну монархію швидко розвіялись.

- Тривала боротьба української інтелігенції у XIX — XX століттях за українську мову, культуру зазнала нищівних ударів з боку самодержавства та більшовицького режиму.

Однією з головних причин цих історичних поразок було те, що у переломні епохи в Україні не набиралось критичної маси національно свідомої еліти з державницьким мисленням, чи, як говорив

Іван Дзюба «з Україною в серці й світлим розумом в голові» [10], готової до жертвовної безкорисливості заради здійснення української мрії — створення сильної, самої, інтелектуальної країни, шанованої світом. Ця проблема є визначальною і в наш час.

Світова історія показує, що для лідерства країни недостатньо володіти багатими ресурсами, давніми традиціями, високим рівнем культури. Визначальною фактором у XXI ст. стає якісний рівень управлінської еліти.

З проголошенням державної незалежності в Україні залишилася при владі партійно-господарська номенклатура попередньої епохи та почала домінувати еліта аграрно-промислового типу (що є вчорашнім днем розвитку цивілізації), згодом сформувалася олігархічна еліта. Цілком зрозуміло, що така управлінська еліта не здатна розробити і переконливо популяризувати для суспільства «мобілізаційну» національну перспективу, не здатна повести Україну по шляху цивілізаційного прориву до Європи. А тим більше дати достойну відповідь викликам глобалізації.

Саме неготовність української еліти мінімізувати увесь перелік викликів, які постали перед українською державністю та суспільством, дослідники вважають одним з найзагрозливіших факторів, що призведе до серйозних суспільно-політичних та соціально-економічних катаклізмів в Україні [12]. Тому Україна гостро потребує національно свідомої державницької еліти, критеріями діяльності якої є моральність, порядність, безкорисливість та інтелект.

Отже, в сучасних умовах глобалізації усіх сфер суспільного життя культурна, економічна, політична ізоляція національних держав видається неможливою і безперспективною. Інтеграція у світовий простір є неминучою, тому зважаючи на можливі загрози, необхідно виробити правильну стратегію цієї інтеграції аби мінімізувати негативні наслідки і в повній мірі скористатися перевагами.

Взаємодія України і Європи склалася історично і має тисячолітню історію. Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. це питання постало в контексті вибору молодого державою стратегічного шляху розвитку і перспективи євроінтеграції.

Сьогодні не викликає сумніву необхідність євроінтеграції України. Але успішність євроінтеграційної політики полягає не в твердженнях і деклараціях про європейський вибір, а в твердому слідуванні принципам та цілям цієї політики. Якщо ми вустами наших керманівців заявляємо, що стратегічний шлях України — євроатлантизм, то в першу чергу управлінська еліта мусить формувати і підтримувати весь той комплекс базисних підвалин, на яких життєдіє європейська співдружність. Саме базисних і лише базисних, зберігаючи свої національні особливості, фундаментальні і духовні цінності. Євроінтеграція має постати способом реалізації національних інтересів, а використання переваг інтеграції і глобалізації та мінімізація їх негативних наслідків — основним завданням української еліти.

Список використаних джерел

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stand-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350
2. Гвоздь В. Сучасні процеси світової глобалізації та їх вплив на Україну / В. Гвоздь // Бінтел. – 2018. – №1. – С.4-16.
3. Згуровський М. У вирі глобалізації: виклики і можливості // Дзеркало тижня. – 2001. – випуск №45 (16 – 23 листопада).
4. Карпов С. П. Латинская Романия / С. П. Карпов. – СПб.: Алетейя, 2000. – 256 с.
5. Кваша О. С., Сняжкова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах / О. С. Кваша, А. В. Сняжкова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Випуск 23, частина 1. – С.112-117.
6. Кирилов Ю. С. Вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік / Ю. С. Кирилов // Ефективна економіка. – 2016. – № 12. – С. 24-42.
7. Кукорудза І. І. Європейська економічна інтеграція України: необхідність і можливі наслідки / І. І. Кукорудза // Вісник економічної науки України 2015. – №2. – С.43-46.
8. Литвин В. Європа чи Євразія?: До постановки питання // Голос України. – 2003. – № 112. – 19 черв. – С. 1, 3-4.
9. МВФ: світову економіку чекає найгірший рік з часів Великої депресії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rubryka.com/2020/04/19/mvf-ekonomiku-chekae-najgirshyj-rik-z-chasiv-velykoyi-depresiyi/>
10. Полянський І. Час мобілізації духу? Іван Дзюба: «одномірною» людина легко піддається великим демагогам, але не терпить великих духом // Дзеркало тижня. – 2003. – Випуск №38 (3 – 10 жовтня).
11. Список найбільших міст на території України за роками. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_найбільших_міст_на_території_України_за_роками
12. Телешун С. Україна крізь призму глобальних світових трендів: виклики та загрози. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1974941-ukraina-kriz-prizmu-globalnih-svitovih-trendiv-vikliki-ta-zagrozi.html
13. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття / авторизований переклад з англійської Марії Габлевич, під редакцією Андрія Ясіновського. Львів: Інститут Історії Церкви Львівської Богословської Академії, 2001. – XIX+250 с.
14. Якименко Ю., Пашков М. Україна на шляху до ЄС: оцінки, думки і сподівання громадян. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian>

References

1. Bezzub I. Suchasnyi stan i perspektyvy ukrainskoi yevrointehratsii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stand-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350
2. Hvoz V. Suchasni protsesy svitovoi hlobalizatsii ta yikh vplyv na Ukrainu / V. Hvoz // Bintel. – 2018. – №1. – С.4-16.
3. Zhurovskiy M. U vyri hlobalizatsii: vyklyky i mozhlyvosti // Dzerkalo tyzhnia. – 2001. – vypusk №45 (16 – 23 lystopada).
4. Karpov S. P. Latynskaia Romaniya / S. P. Karpov. – SPb.: Aleteia, 2000. – 256 s.
5. Kvasha O. S., Syniakova A. V. Ukraina ta YeS: problemy ta perspektyvy intehratsii v suchasnykh

- umovakh / O. S. Kvasha, A. V. Syniakova // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seria: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2019. – Vypusk 23, chastyna 1. – S.112-117.
6. Kyrylov Yu. Ye. Vplyv protsesiv hlobalizatsii na rozvytok natsionalnykh ekonomik / Yu. Ye. Kyrylov // Efektyvna ekonomika. – 2016. – № 12. – S. 24-42.
7. Kukurudza I. I. Yevropeiska ekonomichna intehratsiia Ukrainy: neobkhdnist i mozhlyvi naslidky / I. I. Kukurudza // Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy 2015. – №2. – S.43-46.
8. Lytvyn V. Yevropa chy Yevraziia?: Do postanovky pytannia // Holos Ukrainy. – 2003. – № 112. – 19 cherv. – S. 1, 3-4.
9. MVF: svitovu ekonomiku chekaie naihirshyi rik z chasiv Velykoi depresii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://rubryka.com/2020/04/19/mvf-ekonomiku-chekae-najgirshyj-rik-z-chasiv-velykoyi-depresiyi/>
10. Polianskyi I. Chas mobilizatsii dukhu? Ivan Dziuba: «odnomirna» liudyna lehko piddaetsia velykym demahoham, ale ne terpyt velykykh dukhom // Dzerkalo tyzhnia. – 2003. – Vypusk №38 (3 – 10 zhovtnia).
11. Spysok naibilshykh mist na terytorii Ukrainy za rokamy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Spysok_naibilshykh_mist_na_terytorii_Ukrainy_za_rokamy
12. Teleshun S. Ukraina kriz pryзму hlobalnykh svitovykh trendiv: vyklyky ta zahrozy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1974941-ukraina-kriz-prizmu-globalnih-svitovih-trendiv-vikliki-ta-zagrozi.html
13. Shevchenko I. Ukraina mizh Skhodom i Zakhodom. Narys z istorii kultury do pochatku XVIII stolittia / avtoryzovanyi pereklad z anhliskoi Marii Hablevych, pid redaktsiieiu Andriia Yasinovskoho. Lviv: Instytut Istorii Tserkvy Lvivskoi Bohoslovskoi Akademii, 2001. – KhIKh+250 s.
14. Iakymenko Yu., Pashkov M. Ukraina na shliakhu do YeS: otsinky, dumky i spodivannia hromadian. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://razumkov.org.ua/statti/ukraina-na-shliakhu-do-yes-otsinky-dumky-i-spodivannia-hromadian>